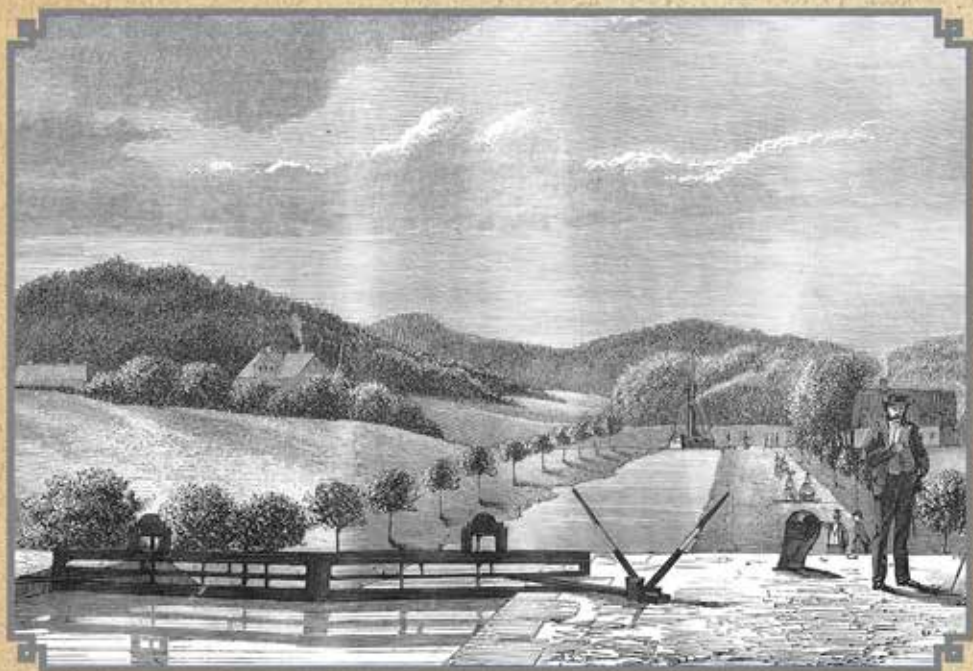

Skildring av Göta kanal

Återutgivning av text från 1868

En gratis publikation från
e-boksbiblioteket.se

Skildring

av Göta kanal

– Återutgivning av text från 1868

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-207-7

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om 1800-talets mycket viktiga transportleden Göta kanal.

Du får veta mer om dess historia och de viktigaste personerna under själva bygget av kanalen. Texten är vackert illustrerad med ett träsnitt från slussen vid Carlsborg.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1868 i tidskriften "Nordiska taflor. Pittoreska utsigter från Sverige, Norge och Danmark. Tredje bandet" med rubriken "Göta kanal och slussen vid öfre Carlsborg". Texten och illustrationen publicerades anonymt.

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksbiblioteket.se i december 2016.

Du får gärna länka till den här e-boken eller skicka vidare e-boken till vänner och bekanta. Du får till och med ladda ner den kompletta e-boken och sprida den vidare på din egen sajt eller blogg.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Skildring av Göta kanal år 1868

Den här texten publicerades ursprungligen år 1868 i tidskriften "Nordiska taflor. Pittoreska utsigter från Sverige, Norge och Danmark. Tredje bandet" med rubriken "Göta kanal och slussen vid öfre Carlsborg". Texten och illustrationen publicerades anonymt.

Hvarje fosterlandsvän måste ovilkorligen vid åsynen af detta jätteverk känna sitt hjerta klappa fortare och intagas af tillförsigt, då han med forskande oro riktar blicken mot den ovissa framtiden, ty genom detta storverk, som utfördes under en tidpunkt, då lyckans sol sken svagast och landets hjälpkällor flöto sparsammast, har nationen bevisat, att i dess inre innebor den spänstiga och lifskraftiga ande, som berättigar den att vid sidan af de stora nationerna bevara sin urgamla frihet och i sin mån på egen mark bidra till att föra menskligheten allt närmare dess mål. Hurudan var Sveriges ställning, då man på allvar grep sig an med det stora företaget? Jo, det gällde ingenting mindre än fäderneslandets vara eller icke vara: detta befann sig till större delen i fiendehand, Polens öde hotade, dess ungdom hade stupat eller försmäktade på sjukhusen, och

en ekonomisk bankrutt stod för dörren. Man räknade pröfningsåren 1808—10. Men på samma gång Göta kanal bevisar, att svenska folket äfven under de brydsammaste förhållanden ej förtviflade om fäderneslandet, bör det äfven erkännas, att företaget icke skulle hafva lyckats, om ej Balzar v. Platens jernvilja bekämpat de oräkeliga hinder, som i början restes af oförståndet, tanklösheten och illviljan.

Redan biskop Brask föreslog 1516 öppnandet af en båtled mellan Vettern och Östersjön, och Gustaf I tänkte allvarsamt på en kanal mellan Vettern och Venern. Carl IX gjorde början med Carls Graf, hvarigenom de öfversta forssarne i Göta elf undvikas. En annan sluss, den vid Lilla Edet, anlades i Gustaf II Adolfs tid, och de förmyndare, som åt sig fått anförtrodd rikets styrelse under drottning Kristinas minderårighet, uppkastade allehanda planer, som åsyftade att genom en storartad kanalanläggning sammanbinda de bägge hafven; men det efter hjeltekonungens död fortsatta trettioåriga kriget torde få antagas såsom orsak till att ingen af dessa planer kom till verkställighet. Under Gustaf den Stores tid påbörjades Hjelmarekanalen, hvilken först under Carl XI:s tid fortsattes. De beständiga krigen under Carl XII drogo helt och hållet uppmärksamheten ifrån kanalarbetet, och först då konungen återkom till fäderneslandet, sedan han uppfyllt hela världen med ryktet om sitt mod, sina lysande segrar och slutliga nederlag, grep man sig åter på allvar an med det storartade företaget och beslöt att göra en början med att förbi de skummande Trollhättefallen leda en med konstens tillhjälp åstadkommen vattenväg. Vårt fädernesland räknade då bland antalet af sina vetenskapsmän tvänne storheter af första ordningen, Svedenborg och Polhem; den förstnämnde fästade konungens uppmärksamhet på saken, och den sednare åtog sig att utföra hela företaget, om han dertill fick en

tid af fem år sig beviljad. Arbetet påbörjades; men genom den store konungens död afstannade det åter. Först 1742 upptogs det ånyo, och 1753 anlades en sluss i Carls Graf; som derigenom blef segelbar. Konstmästaren vid Sala grufva, Wiman, återupptog Polhems afstannade arbete vid Trollhättefallen och anlade nya slussar, men i september 1755 blef hans mest storartade verk, den s. k. Flottbergsdammen, förstördt genom en, sannolikt af nidingshand, mot detsamma nedsläppt ofantlig massa af flott-timmer, och nu förlorade planen i en hast det förtroende, den hittills åtnjutit. Emellertid anställdes af öfverdirektör Daniel Thunberg undersökningar om rätta linien för en kanal mellan Östersjön och Venern, och slutligen bildades 1793 ett bolag för anläggande af Trollhättekanalen efter af kapten-mekanikus Erik Nordevall uppgjord plan. Den 14 augusti 1800 öppnades också efter tvåhundraåriga försök Trollhättekanalen, och dermed var början gjord till det stora företaget.

Men ännu voro icke de bägge hafven förenade. Det var frih. v. Platen som, efter det han först för sitt föresatta mål arbetat genom utgifna skrifter, ändtligen lyckades af Gustaf IV Adolf erhålla uppdraget att verkställa undersökningar. Med biträde af engelsmannen Telford utstakade Platen på åtta dagar hela linien, till största delen i den af Thunberg bestämda riktningen. Oaktadt alla de olyckor, som nu hemsökte fäderneslandet, lyckades Platen likväl väcka ett så lifligt intresse för saken, att den 1 april 1810 det s. k. Göta-Kanal-Bolaget bildades, och på åtta dagar aktier tecknades till ett belopp af 4,722,900 r:dr r:mt. Oaktadt allt motstånd och alla intriger lyckades Platen genomdrifva ett låneunderstöd af riksdagen, och den 23 sept. 1822 öppnades ändtligen Vestra kanallinien. Den 26 sept. 1832 var slutligen hela kanalen färdig, och Östersjön förenad med Nordsjön.

Platen hade likväl aflidit 1829, och efterträddes af grefve F. Sparre. Arbetet, som till största delen blifvit utfördt af indelta arméen, har kostat 13,713,346 r:dr r:mt. Af friherre N. Ericson ombyggdes under åren 1836—44 Trollhättekanalen till lika dimensioner med Göta-kanals.

I vidsträcktare bemärkelse kallar man ofta hela segelleden från Stockholm till Göteborg Göta-kanal, men egentligen förstås dermed endast den del af nämnda segelled, som börjar vid Slätbaken nära Söderköping, och går genom sjöarne Asplången, Roxen, Boren, Vettern, Bottensjön och Viken samt $\frac{1}{8}$ mil norr om Mariestad vid gården Kullered i Lyrestad socken utmynnar i Venern. Hela den sprängda och gräfdä kanalen utgör en sträcka af öfver 8 mil, sjöarna upptaga öfver 3 mil, och hela vattenvägen mellan Östersjön och Nordsjön öfver 36 mil. Kanalen har 10 fots djup, 48 fots bredd i botten, och 90 vid ytan, ehuru på några ställen bredden rättar sig efter jordmånens beskaffenhet. Emedan densamma har en ganska betydlig lutning, har man nödgats bygga femtioåtta slussar; öfver kanalen leda mer än 30 broar, de flesta af jern. Derjemte finnas s. k. kulvertar och aquedukter, 11 stämportar och 14 bottenaflopp, 11 hamnbassiner, lastageplatser och reparationsdockor, bigrafvar och bräddaflopp. Sedan numera jernvägen förenar Stockholm och Göteborg, har antalet af passagerare på ångbåtarne betydligt förminskats; men den som ej har någon synnerlig brådska, utan reser för att njuta af en naturskön omgifning och vexlande utsigter, torde föredraga en beqväm ångbåtstur framför att sitta instängd i en qvaf jernvägskupé, och om man då reser ifrån öster, så mötes ens öga aldraförst af det på planschen återgifna stället.

Vi befinna oss således i Östergötland, hvarest en blick på kartan genast visar oss det lilla Söderköping, några mil vesterut Asp-

lången, och mellan dessa två punkter, vid Mariehof, Carlsborg och Venneberga, finnes ett af åtta slussar sammansatt slussverk. Den som för första gången gör denna resa skall med lefvande intresse se huru slussarne äro byggda, huru dess portar fram- och baktill innesluta ångbåten, som höjes eller sänkes genom den intagna eller urtappade vattenmassan. Då ångbåten alldeles passar till slussens bredd och djup, så kan den resande stiga af eller på, då däckets befinner sig i jemnhöjd med slusskanten.

Carlsborg ligger i en temligen högländt trakt öfver en svindlande djup, der en skummande bäck brusar fram; den omgifvande nejden är för öfrigt slättland och har endast några enstaka backar att uppvisa.

Slussen vid öfre Carlsborg. (Göta kanal.)

Viktiga ord och personer

Brask, Hans.

[1464–1538] Svensk biskop i Linköping. Tvingades sätta sitt sigill på ett beslut att avsätta ärkebiskopen men satte fast en liten lapp med texten ”Härtill är jag nödd och tvungen” under sigillet. Det här har gett upphov till uttrycket ”brasklapp”.

Ericson, Nils.

[1802–1870] Svensk ingenjör. Hans äldre bror är en av Sveriges mest kända uppfinnare, John Ericsson. Nils Ericson var delaktig i de flesta av Sveriges stora kanalbyggen: Göta kanal, Dalslands kanal, Ströms kanal och Trollhätte kanal. Blev osams med sin bror John när han tog bort ett ”s” ur efternamnet Ericsson och alltså blev Ericson. Göteborgs centralstation för bussar, Nils Ericsons-terminalen är döpt efter honom.

Fot.

Längdmått. En fot motsvarar 29,6 cm.

Gustaf den store.

[1594–1632] Svensk kung från 1611 till sin död 1632 under namnet Gustav II Adolf. Grundlade det svenska stormaktsväl-

det genom en serie erövringskrig. Betraktas av många som en av världshistoriens främsta fältherrar. Dödades under slaget vid Lützen den 6 november 1632.

Gustaf I.

[1496–1560] Gustav Vasa var kung av Sverige från 1523 till sin död 1560. Gustav Vasa är en av de mest inflytelserika kungarna i svensk historia. Gustav införde arvsmonarkin i Sverige och reformerade kyrkan. Många menar att Vasa skapade den moderna svenska nationalstaten.

Gustaf II Adolf.

[1594–1632] Svensk kung från 1611 till sin död 1632. Grundlade det svenska stormaktsväldet genom en serie erövringskrig. Betraktas av många som en av världshistoriens främsta fältherrar. Dödades under slaget vid Lützen den 6 november 1632.

Gustaf IV Adolf.

[1778–1837] Svensk kung från pappan Gustav III:s död 1792 tills han avsattes vid en oblodig kupp 1809. Flyttade runt mellan flera länder i Europa innan han avled på ett värdshus i Schweiz efter ett slaganfall.

Carl IX.

[1550–1611] Karl var kung av Sverige från 1604 till sin död 1611. Var son till Gustav Vasa, bror till Johan III och halvbror till Erik XIV. Var inblandad i flera maktstrider och lät avrätta ett stort antal fiender inom adeln. Var också inblandad i fyra olika krig, bland annat mot Ryssland, Danmark och Polen.

Carl XI.

[1655–1697] Blev svensk kung vid 5 års ålder 1660 under namnet Karl XI, men tog inte tronen i besittning förrän 1672. Gjorde omfattande insatser för att återupprätta svenska armén och flottan. Tog också initiativet till en centralisering av den svenska staten. Var också ansvarig för den försvenskning som genomfördes i de tidigare danska delarna av riket.

Carl XII.

[1682–1718] Svensk kung från 1697 till sin död. Tillbringade större delen av sin regeringstid i strid. Är kanske mest känd för det svenska nederlaget i slaget vid Poltava. Dödades av en norsk kula under belägringen av Fredrikstens fästning år 1718. Efter Karl XII:s död tappade Sverige sin roll som stormakt.

Drottning Kristina.

[1629–1689] Svensk drottning mellan 1632 och 1654. Avsade sig tronen 1654 för att kunna bli katolik och för att slippa gifta sig. Levde de sista åren i Rom.

Nordevall, Erik.

[1753–1835] Svensk ingenjör. Var en av Sveriges mest anlitade experter på kanalbyggen. Arbetade bland annat med Strömsholms kanal, Trollhätte kanal och Hjälmare slussar.

von Platen, Baltzar.

[1766–1829] Svensk greve och amiral. Var riksståthållare över Norge från 1827 till sin död 1829. Är mest känd som grundläggare av Göta kanal.

Polhem, Christopher.

[1661–1751] Svensk uppfinnare och företagsledare. Är mest känd för sina uppfinningar Polhemslåset, Polhemsknuten och en klocka som visade både tid och datum.

R:dr r:mt.

Valutaenhet. Enheten riksdaler riksmünt infördes 1855 och innebar en övergång till decimalsystemet. En riksdaler motsvarade 100 öre. Enheten ersatte det tidigare använda riksdaler specie, en riksdaler specie var värd fyra riksdaler riksmünt. Valutaenheten ersattes år 1873 med kronan.

Sparre, Bengt.

[1774–1837] Svensk militär och greve. Tjänstgjorde framför allt med att förbättra olika befästningar, bland annat Hangö och Stralsund. Deltog även i slaget vid Lier 1808 och under Napoleonkrigen 1813–1814. Är i dag mest känd som ansvarig för konstruktionen av Göta kanal. Hans namn skrivs i dag oftast Bengt Franc-Sparre.

Svedenborg, Emanuel.

[1688–1772] Svensk vetenskapsman, filosof och teolog. Är en av historiens mest inflytelserika svenskar. Gjorde viktiga upptäckter inom naturvetenskapen och astronomin. Är i dag kanske mest känd som inspiration för den kristna rörelsen swedenborgianismen.

Telford, Thomas.

[1757–1834] Brittisk arkitekt och ingenjör. Var en av sin tids

främsta konstruktörer av broar, vägar och kanaler. Arbetade på ett stort antal byggen som fortfarande är i drift, i både England, Skottland och Wales. Är i Sverige mest känd för sina insatser under bygget av Göta kanal.

af Thunberg, Daniel.

[1712–1788] Svensk mekaniker och vattenbyggare från Ångermanland. Studerade först till präst men blev intresserad av mekanik och arbetade med bygget av fästningen Sveaborg utanför Helsingfors. Låg också bakom byggplanerna för Göta Kanal.

Trettioåriga kriget.

En rad militära konflikter som omfattade större delen av Europa. Krigen pågick mellan 1618 och 1648.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott«"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"
- "Solgudens yxa och Tors hammare"

Arkeologi

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikinger

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)